

QIRG'IZISTON RESPUBLIKASIDA OLIY TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISH MASALALARI: MUAMMO VA ISTIQBOL

Yuldashev Ravshanjon Bahodirovich

Toshkent kimyo texnologiya instituti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada muallif Qirg'iziston Respublikasining oliy ta'lim tizimini rivojlantirish istiqbollari, uning institutsional tuzilishi hamda zamonaviy modernizatsiya jarayonlarini tahlil qiladi. Maqolada Qirg'iziston oliy ta'lim tizimining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillar, jumladan, ta'lim tizimini xalqaro standartlarga moslashtirish, ilmfan va ta'lim integratsiyasini kuchaytirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish hamda xalqaro hamkorlikni kengaytirish kabi yo'nalishlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, mamlakat oliy ta'lim tizimida mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ham ilmiy tahlil qilinadi. Shu bilan bir qatorda, Qirg'iziston oliy ta'lim tizimini rivojlantirish istiqbollari ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, innovatsion ta'lim texnologiyalarini keng joriy etish hamda xalqaro akademik hamkorlikni kuchaytirish bilan chambarchas bog'liq ekani asoslab beriladi. Shu bilan birga, oliy ta'lim tizimini isloh qilish jarayonida mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirish va global ta'lim makoni bilan integratsiyani chuqurlashtirish muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: Qirg'iziston, oliy ta'lim tizimi, ta'lim islohotlari, kredit-modul tizimi, akademik mobillik, universitet avtonomiyasi, ta'lim sifati, xalqaro integratsiya, ta'lim modernizatsiyasi, raqamli ta'lim.

KIRISH

Zamonaviy globallashtirish jarayonlari va bilimga asoslangan iqtisodiyotning shakllanishi sharoitida oliy ta'lim tizimi davlatlarning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini ta'minlovchi muhim strategik sohalardan biri sifatida qaralmoqda. Oliy ta'lim nafaqat yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash, balki ilmiy salohiyatni rivojlantirish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda jamiyatning intellektual salohiyatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim tizimining zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi o'rnini tahlil qilgan Philip G. Altbach oliy ta'limni global bilim iqtisodiyotining asosiy instituti sifatida baholaydi hamda uning xalqaro integratsiyasi davlatlarning raqobatbardoshligini belgilovchi muhim omillardan biri ekanini ta'kidlaydi¹. Shu sababli ko'plab davlatlar o'z milliy oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ta'lim sifatini oshirish hamda uni xalqaro ta'lim makoni bilan integratsiyalashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirmoqda.

¹ Philip G. Altbach, P. G., Reisberg, L., & Rumbley, L. (2009). Trends in global higher education: Tracking an academic revolution. Paris: UNESCO. –P.45.

Qirg'iziston oliy ta'lim tizimining rivojlanishida xalqaro ta'lim makoni bilan integratsiyalashuv muhim ahamiyat kasb etmoqda. Xususan, mamlakat oliy ta'lim tizimida kredit-modul tizimini joriy etish, uch bosqichli ta'lim modeli (bakalavriat, magistratura va doktorantura)ni shakllantirish hamda akademik mobillikni rivojlantirishga qaratilgan islohotlar amalga oshirilmoqda². Ta'lim tizimining modernizatsiyasi jarayonini tahlil qilgan Jamil Salmi universitetlarning xalqaro standartlarga moslashuvi hamda ta'lim sifatini ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish global raqobatbardosh universitetlarni shakllantirishning muhim sharti ekanini ta'kidlaydi³. Shu bilan birga, oliy ta'lim muassasalarining xalqaro hamkorlik aloqalarini kengaytirish, zamonaviy ta'lim texnologiyalarini joriy etish hamda ta'lim sifatini ta'minlash mexanizmlarini takomillashtirish masalalari ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Shu bilan birga, Qirg'iziston oliy ta'lim tizimida ayrim muammolar ham mavjud bo'lib, ular ta'lim sifati, moddiy-texnik bazaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, ilmiy tadqiqot faoliyatining samaradorligi hamda oliy ta'lim muassasalari boshqaruv tizimini takomillashtirish bilan bog'liq masalalarda namoyon bo'ladi. Oliy ta'lim tizimining samarali rivojlanishi uchun ta'lim siyosati, ilmiy salohiyat va boshqaruv tizimlari o'rtasidagi uyg'unlik muhim ekanini Mariya Yudkevich ham alohida ta'kidlaydi⁴. Mazkur muammolarni hal etish va oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish uchun ta'lim siyosatini takomillashtirish, xalqaro tajribalarni joriy etish hamda ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishini ta'minlash muhim ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Qirg'iziston oliy ta'lim tizimining rivojlanishi va uning institutsional o'zgarishlari postsovet davlatlari ta'lim tizimini o'rgangan Mariya Yudkevich hamda Philip G. Altbach kabi olimlarning tadqiqotlarida ham ko'rib chiqilgan⁵. Ushbu ishlarda postsovet makonida oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonlari, universitetlar boshqaruvi va ta'lim siyosati transformatsiyasi tahlil qilingan.

Shuningdek, xalqaro tashkilotlar tomonidan tayyorlangan analitik hisobotlar ham Qirg'iziston oliy ta'lim tizimini o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Xususan, World Bank⁶ hamda Asian Development Bank⁷ tomonidan tayyorlangan hisobotlarda Qirg'iziston oliy ta'lim tizimining rivojlanish tendensiyalari, ta'lim sifatini ta'minlash mexanizmlari, moliyalashtirish

² Eriksson, S. (2022). Domestication of travelling reforms in higher education of Kyrgyzstan. –P.27.

³ Jamil Salmi, J. (2009). The challenge of establishing world-class universities. Washington, DC: World Bank. –P.81.

<https://documents.worldbank.org>

⁴ Mariya Yudkevich, M., Altbach, P. G., & Rumbley, L. (2015). Young faculty in the twenty-first century: International perspectives. Albany: SUNY Press. –P.87.

⁵ Jane Knight, J. (2024). Internationalization remodeled: Definition, approaches and rationales. Journal of Studies in International Education, 8(1), 5–31.

⁶ World Bank. (2018). Higher Education Modernization Project in the Kyrgyz Republic. Washington, DC: World Bank. –p.11.

⁷ Asian Development Bank. (2012). Higher education across Asia: An overview of issues and strategies. Manila: Asian Development Bank. <https://www.adb.org/publications/higher-education-across-asia>

tizimi va ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlari tahlil qilingan. Ushbu hisobotlarda oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, universitetlar boshqaruvini takomillashtirish hamda xalqaro hamkorlikni kengaytirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Mahalliy ilmiy adabiyotlarda ham Qirg'iziston oliy ta'lim tizimining rivojlanish muammolari va istiqbollari keng yoritilgan. Ushbu tadqiqotlarda ta'lim tizimining institutsional tuzilishi, universitetlar boshqaruvi, ta'lim sifatini oshirish, ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish hamda xalqaro ta'lim makoni bilan integratsiyalashuv jarayonlari tahlil qilinadi. Ayrim tadqiqotlarda esa ta'lim tizimining moliyalashtirilishi, moddiy-texnik bazaning yetarli darajada rivojlanmaganligi hamda ta'lim sifati bilan bog'liq muammolar alohida ko'rib chiqiladi.

TADQIQOT USULLARI

Mazkur tadqiqotda Qirg'iziston Respublikasida oliy ta'lim tizimini rivojlantirish masalalari, mavjud muammolar hamda istiqbolli yo'nalishlarni ilmiy jihatdan tahlil qilish maqsadida siyosatshunoslik, ta'lim siyosati va xalqaro ta'lim tadqiqotlariga xos bo'lgan bir qator nazariy hamda empirik metodlardan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi tizimli yondashuv asosida shakllantirilib, oliy ta'lim tizimini ijtimoiy institut sifatida kompleks o'rganishga yo'naltirildi.

Avvalo, tizimli tahlil usuli yordamida Qirg'iziston oliy ta'lim tizimi murakkab institutsional tizim sifatida o'rganildi. Mazkur yondashuv orqali oliy ta'lim muassasalari faoliyati, ta'lim boshqaruvi, normativ-huquqiy asoslar hamda ta'lim siyosati o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik tahlil qilindi.

Shuningdek, tadqiqot davomida kontent tahlil usuli qo'llanilib, Qirg'iziston Respublikasi oliy ta'lim tizimiga oid normativ-huquqiy hujjatlar, davlat strategiyalari, xalqaro tashkilotlar hisobotlari hamda ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Ushbu metod orqali ta'lim siyosatining asosiy yo'nalishlari, ta'lim tizimidagi muammolar hamda rivojlanish istiqbollari aniqlab olindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Qirg'iziston Respublikasida oliy ta'lim tizimi mustaqillikdan keyingi davrda sezilarli institutsional o'zgarishlarni boshdan kechirdi. Sovet davrida mamlakat oliy ta'lim tizimi markazlashgan boshqaruvga asoslangan bo'lib, o'quv dasturlari va ta'lim siyosati yagona davlat tizimi orqali tartibga solingan. Mustaqillikdan so'ng esa oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ta'lim muassasalari faoliyatini liberallashtirish hamda xalqaro ta'lim makoniga integratsiyalashuvni ta'minlashga qaratilgan islohotlar amalga oshirildi⁸.

⁸ DeYoung, A. J. (2011). Lost in Transition: Redefining Students and Universities in the Contemporary Kyrgyz Republic. Charlotte: Information Age Publishing. –P.9.

1990-yillardan boshlab Qirg'izistonda davlat va nodavlat oliy ta'lim muassasalari faoliyat yurita boshladi. Bu jarayon ta'lim xizmatlari bozorining shakllanishiga olib keldi. Natijada mamlakatda oliy ta'lim muassasalari soni ortdi, biroq ta'lim sifati va ta'lim jarayonining samaradorligi bilan bog'liq muammolar ham yuzaga keldi⁹. Shuning uchun keyingi bosqichlarda ta'lim tizimini tartibga solish, ta'lim standartlarini takomillashtirish va ta'lim sifatini nazorat qilish masalalari davlat siyosatining muhim yo'nalishiga aylandi.

2000-yillardan boshlab Qirg'iziston oliy ta'lim tizimi xalqaro ta'lim makoni bilan integratsiyalashuv jarayonini faol amalga oshira boshladi¹⁰. Xususan, kredit-modul tizimini joriy etish, uch bosqichli ta'lim modeli (bakalavriat, magistratura va doktorantura)ni shakllantirish hamda akademik mobillikni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirildi. Ushbu jarayonlar oliy ta'lim tizimini xalqaro standartlarga moslashtirishga xizmat qildi.

Bugungi kunda Qirg'iziston oliy ta'lim tizimida bir qator muammolar mavjud. Avvalo, ta'lim sifatini ta'minlash bilan bog'liq muammolar dolzarb hisoblanadi. Ayrim oliy ta'lim muassasalarida o'quv dasturlarining zamonaviy talablar darajasida emasligi hamda ilmiy-tadqiqot faoliyatining yetarli darajada rivojlanmaganligi kuzatiladi¹¹.

Bundan tashqari, oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasi ham ayrim hollarda zamonaviy talablar darajasida emas. Ta'lim infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi ta'lim jarayonining samaradorligiga ta'sir ko'rsatmoqda. Shuningdek, ilmiy tadqiqotlarni moliyalashtirish darajasi pastligi ham ilmiy faoliyatning rivojlanishini cheklovchi omillardan biri hisoblanadi¹². Yana bir muhim muammo oliy ta'lim tizimida kadrlar salohiyati bilan bog'liqdir. Professor-o'qituvchilar tarkibining ilmiy darajasi va ilmiy faoliyati barcha oliy ta'lim muassasalarida bir xil darajada emas¹³. Bu esa ta'lim sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Qirg'iziston oliy ta'lim tizimini rivojlantirish istiqbollari ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish hamda innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish bilan bog'liq. So'nggi yillarda mamlakat oliy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish, masofaviy ta'lim tizimini rivojlantirish hamda xalqaro universitetlar bilan hamkorlikni kengaytirish bo'yicha muhim chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

⁹ Silova, I., & Niyozov, S. (2020). Globalization on the margins: Education and post-socialist transformations in Central Asia. Charlotte: Information Age Publishing. –P.61.

¹⁰ Heyneman, S. P. (2010). A comment on the changes in higher education in the post-Soviet Union. *International Higher Education*, 59, 8–9.

¹¹ Momunalieva, A. (2020). The quality of higher education in the Kyrgyz Republic from the students' perspective. *International Journal of Educational Research*. –P.77.

¹² Ismailova, R., et al. (2024). A comparative analysis of service quality and student perceptions in Kyrgyzstan's higher education institutions. –P.50.

¹³ Shadymanova, J., & Amsler, S. (2018). Institutional strategies of higher education reform in post-Soviet Kyrgyzstan. In *25 Years of Transformations of Higher Education Systems in Post-Soviet Countries*. Palgrave Macmillan. –P.4.

Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarining ilmiy salohiyatini oshirish, universitetlar va ilmiy-tadqiqot markazlari o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish ham muhim istiqbolli yo'nalishlardan biri hisoblanadi¹⁴. Bu jarayon ta'lim va ilm-fan integratsiyasini kuchaytirishga xizmat qiladi. Qirg'iziston Respublikasida oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish maqsadida quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

Ta'lim sifatini oshirish tizimini takomillashtirish. Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini nazorat qilishning zamonaviy mexanizmlarini joriy etish hamda xalqaro akkreditatsiya tizimlari bilan hamkorlikni kuchaytirish zarur. Ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirish. Universitetlarda ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash, ilmiy grantlar va innovatsion loyihalar sonini oshirish orqali ilmiy salohiyatni mustahkamlash lozim.

Professor-o'qituvchilar malakasini oshirish. Akademik kadrlarning xalqaro tajribalarini kengaytirish, ularni xorijiy universitetlarda stajirovkadan o'tkazish hamda ilmiy tadqiqot faoliyatini rag'batlantirish muhim ahamiyatga ega. Raqamli ta'lim texnologiyalarini keng joriy etish. Masofaviy ta'lim platformalarini rivojlantirish, elektron ta'lim resurslarini kengaytirish hamda ta'lim jarayonini raqamlashtirish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi¹⁵.

Xalqaro hamkorlikni kengaytirish. Oliy ta'lim muassasalari o'rtasida xalqaro akademik hamkorlikni rivojlantirish, qo'shma ta'lim dasturlarini joriy etish hamda akademik mobillikni kengaytirish muhim hisoblanadi¹⁶. Qirg'iziston Respublikasida oliy ta'lim tizimini rivojlantirish uchun ta'lim siyosatini modernizatsiya qilish, ilmiy va innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlash hamda xalqaro hamkorlikni kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur chora-tadbirlar mamlakat oliy ta'lim tizimining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Umuman olganda, Qirg'iziston Respublikasida oliy ta'lim tizimi mustaqillikdan keyingi davrda muhim institutsional o'zgarishlar va modernizatsiya jarayonlarini boshdan kechirdi. Shu bilan birga, tadqiqot davomida Qirg'iziston oliy ta'lim tizimida mavjud ayrim muammolar ham aniqlanib, ular ta'lim sifati, moddiy-texnik bazaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, ilmiy-tadqiqot faoliyatining samaradorligi hamda akademik kadrlar salohiyati bilan bog'liq masalalarda namoyon bo'lishi qayd etildi. Mazkur muammolar oliy ta'lim tizimining samarali rivojlanishiga ma'lum darajada to'sqinlik qilayotgan omillar sifatida baholanadi.

Shuningdek, Qirg'iziston oliy ta'lim tizimini rivojlantirish istiqbollari ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, ilmiy tadqiqot faoliyatini qo'llab-quvvatlash, universitetlarning akademik mustaqilligini kengaytirish hamda xalqaro hamkorlikni rivojlantirish bilan

¹⁴ Junru, C. (2026). Internationalization of higher education in Kyrgyzstan and the TuCAHEA project. –P.23.

¹⁵ Anderson, K., & Heyneman, S. P. (2005). Education and social policy in Central Asia. International Journal of Educational Development, 25(3), 273–288.

¹⁶ DeYoung, A. J. (2011). Lost in transition: Redefining students and universities in the contemporary Kyrgyz Republic. Charlotte: Information Age Publishing.

chambarchas bog'liq ekani aniqlandi. Shuningdek, raqamli ta'lim texnologiyalarini joriy etish, ta'lim jarayonini raqamlashtirish hamda innovatsion ta'lim usullarini keng qo'llash oliy ta'lim tizimining raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Muxtasar qilib aytganda, Qirg'iziston Respublikasida oliy ta'lim tizimini rivojlantirish jarayonida ta'lim siyosatini takomillashtirish, ilm-fan va ta'lim integratsiyasini kuchaytirish hamda xalqaro ta'lim makoni bilan hamkorlikni kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur yo'nalishlarda izchil amalga oshiriladigan islohotlar mamlakat oliy ta'lim tizimining barqaror rivojlanishiga hamda uning global ta'lim tizimidagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Philip G. Altbach, P. G., Reisberg, L., & Rumbley, L. (2009). Trends in global higher education: Tracking an academic revolution. Paris: UNESCO. –P.45.
2. Eriksson, S. (2022). Domestication of travelling reforms in higher education of Kyrgyzstan. –P.27.
3. Jamil Salmi, J. (2009). The challenge of establishing world-class universities. Washington, DC: World Bank. –P.81. <https://documents.worldbank.org>
4. Mariya Yudkevich, M., Altbach, P. G., & Rumbley, L. (2015). Young faculty in the twenty-first century: International perspectives. Albany: SUNY Press. –P.87.
5. Jane Knight, J. (2024). Internationalization remodeled: Definition, approaches and rationales. Journal of Studies in International Education, 8(1), 5–31.
6. World Bank. (2018). Higher Education Modernization Project in the Kyrgyz Republic. Washington, DC: World Bank. –p.11.
7. Asian Development Bank. (2012). Higher education across Asia: An overview of issues and strategies. Manila: Asian Development Bank. <https://www.adb.org/publications/higher-education-across-asia>
8. DeYoung, A. J. (2011). Lost in Transition: Redefining Students and Universities in the Contemporary Kyrgyz Republic. Charlotte: Information Age Publishing. –P.9.
9. Silova, I., & Niyozov, S. (2020). Globalization on the margins: Education and post-socialist transformations in Central Asia. Charlotte: Information Age Publishing. –P.61.
10. Heyneman, S. P. (2010). A comment on the changes in higher education in the post-Soviet Union. International Higher Education, 59, 8–9.
11. Momunalieva, A. (2020). The quality of higher education in the Kyrgyz Republic from the students' perspective. International Journal of Educational Research. –P.77.
12. Ismailova, R., et al. (2024). A comparative analysis of service quality and student perceptions in Kyrgyzstan's higher education institutions. –P.50.

13. Shadymanova, J., & Amsler, S. (2018). Institutional strategies of higher education reform in post-Soviet Kyrgyzstan. In *25 Years of Transformations of Higher Education Systems in Post-Soviet Countries*. Palgrave Macmillan. –P.4.
14. Junru, C. (2026). Internationalization of higher education in Kyrgyzstan and the TuCAHEA project. –P.23.
15. Anderson, K., & Heyneman, S. P. (2005). Education and social policy in Central Asia. *International Journal of Educational Development*, 25(3), 273–288.
16. DeYoung, A. J. (2011). *Lost in transition: Redefining students and universities in the contemporary Kyrgyz Republic*. Charlotte: Information Age Publishing.